

١١٢٣٥

۸۷/۱/۱۰۸۳۳۷
۸۸/۱/۴۴

قاعده بهینه سیاست پولی در شرایط تورمی اقتصاد ایران

پایان نامه ارائه شده به گروه اقتصاد
دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی
دانشگاه شهید بهشتی

برای دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد
در رشته برنامه‌ریزی سیستمهای اقتصادی

کتابخانه مرکزی
دانشگاه شهید بهشتی
تهران

توسط:

کبری شربت‌اوغلی

۱۳۸۸ / ۱۱ / ۲۲

استاد راهنما:

آقای دکتر حسن درگاهی

دی ۱۳۸۷

۱۱۲۳۵۰

تقلید بی:

پدر و مادر عزیز تر از این جانی

و

خواهران مهربانی

" برگ تأیید پایان نامه "

عنوان پایان نامه: قاعده بهینه سیاست پولی در شرایط تورمی اقتصاد ایران

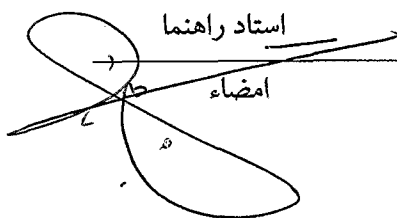
نام دانشجو: کبری شربت اوغلی

دوره: کارشناسی ارشد برنامه ریزی سیستمهای اقتصادی

این پایان نامه در جلسه ۱۳۸۷/۱۰/۲۳ با نمره ۱۹/۲۰ و درجه عالی مورد تأیید اعضای کمیته پایان نامه متشکل از استادان زیر قرار گرفت:

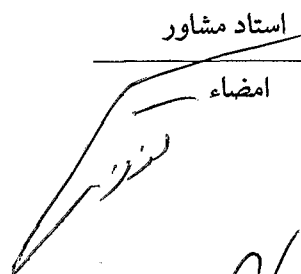
دکتر حسن درگاهی

استاد راهنما
امضاء

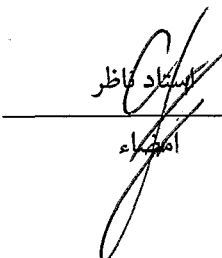
دکتر محمد نوفرستی

استاد مشاور
امضاء

دکتر سعید عابدین درکوش

استاد ناظر
امضاء

اذعان

مطالب ارائه شده در این پایان نامه توسط اینمانب در دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه

شهیدبهبشتی در فاصله زمانی پاییز ۱۳۸۶ تا زمستان ۱۳۸۷ به انجام رسیده است. به استثنای

کمیته‌های مورد اشاره در سپاسگذاری، محتوای این پایان نامه بطور کامل توسط خود اینمانب صورت

گرفته است. این پایان نامه یا جزئی از آن برای دریافت هیچ مدرکی به این دانشگاه یا دیگر

دانشگاهها ارائه نشده است.

کبری شربت‌اوغلی
دی ماه ۱۳۸۷

سپاس گزاری

سپاس مر خداوندی را که در احدیث یگانه و در واحدیث یکتا است و شامرا و را که به فضل و رحمت خویش به راه هدایتش راهبرمان گشته و به عنایت و کرم خود علم و فضیلت مان عطا فرمود و کوشش و رنج در راه علم و دانش را وسیله نجات و رسیدن به درجات برای ما قرار داده است

و با تقدیر و سپاس فراوان از محضر استاد فرهیخته و گرانقدر جناب آقای دکتر سن در کاسی، استاد راهنما، که در تمام مراحل این تحقیق در نهایت صبر اینجناب را از راهنمایی های ارزشمندشان برخوردار کرده و در تدوین این مجموعه از هیچ کمکی فروگذار ننموده اند. از درگاه ایزدی توفیق روز افزون برای ایشان مسکت دارم.

همچنین از جناب آقای دکتر نوفرتی، استاد مشاور، که نهایت سعی خود را در امر مشاوره این مجموعه کرده اند و همواره از نظرات کارشناسان شان بجزه جتم کمال شکر را دارم.

و از جناب آقای دکتر سعید عابدین در کوش، استاد ناظر، که با حضور سبز خود در بهتر شدن این مجموعه راه کارهای ارزشمندی را متذکر شدند، نهایت شکر را دارم.

از خواهران عزیزم که در طول این مدت همواره مشوق من بوده و شرایط را برای تهیه این مجموعه تسهیل ساختند بی نهایت سپاسگزارم. سایه شان مستدام و خداوند حافظشان باد.

در آخر از کلیه دوستانی که این حقیر را یاری کردند و در جهت تدوین این مجموعه کامحای موثری برداشتند بسیار شکر می کنم و آرزوی موفقیت و سعادت مندی برای آنان دارم.

چکیده

عنوان پایان نامه: قاعده بهینه سیاست پولی در شرایط تورمی اقتصاد ایران

نام دانشجو: کبری شربت اوغلی

استاد راهنما: جناب آقای دکتر حسن درگاهی

دوره: کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی سیستمهای اقتصادی

تاریخ ارائه پایان نامه: دی ۱۳۸۷

مطالعه حاضر دو هدف عمده را در مورد اقتصاد ایران دنبال می‌کند. هدف اول بررسی فرضیه وجود پایداری تورم و هدف دوم، طراحی یک قاعده بهینه سیاست پولی است. نتایج بررسی پایداری تورم با روش‌های مختلف نشان می‌دهد که تورم در اقتصاد ایران پایدار است. بنابراین در اجرای سیاست پولی می‌بایست اثرات کوتاه‌مدت و بلندمدت آن در نظر گرفته شود. در این رابطه ترکیبی از دو هدف رشد اقتصادی و نرخ تورم در چارچوب یک قاعده بهینه پولی طراحی و تلاش می‌گردد تا با تعیین رشد بهینه متغیر حجم نقدینگی، تابع زیان سیاستگذار حداقل گردد. این موضوع از آن جهت دارای اهمیت است که سیاستگذار پولی می‌تواند با انبساط پولی، رشد اقتصادی را در کوتاه مدت افزایش دهد ولی تورش تورمی بالاتر و رشد بلندمدت پایینی را بپذیرد. یا با انقباض پولی منافی به شکل کاهش تورم و رشد بلندمدت را در مقابل پرداخت هزینه کاهش رشد اقتصادی کوتاه مدت حاصل نماید. بنابراین توازن میان منافع و هزینه‌های دستیابی به تورم مورد هدف با در نظر گرفتن ثبات تولید وظیفه خطیر سیاستگذار پولی است.

کلمات کلیدی: قاعده بهینه پولی، پایداری تورم، سیاست پولی، اقتصاد ایران

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	فصل اول: کلیات
۲	(۱-۱) مقدمه
۲	(۱-۲) طرح مسأله
۶	(۱-۳) هدف از انجام تحقیق
۷	(۱-۴) فرضیه‌ها
۹	فصل دوم: مروری بر قواعد سیاست پولی
۹	(۲-۱) مقدمه
۹	(۲-۲) نقش لنگراسمی
۱۱	(۲-۳) روش هدفگذاری نرخ ارز
۱۹	(۲-۴) روش هدفگذاری پولی
۲۴	(۲-۵) روش هدفگذاری تورمی
۳۱	(۲-۶) سیاست پولی همراه با یک لنگراسمی ضمنی و نه آشکار
۳۳	(۲-۷) ارزیابی کلی از رژیم‌های پولی مختلف
۳۶	فصل سوم: مروری بر عملکرد سیاستهای پولی در ایران

۳۶	(۳-۱) اهداف سیاست پولی
۳۶	(۳-۲) ابزارهای سیاست پولی
۳۷	(۳-۲-۱) ابزارهای مستقیم
۳۸	(۳-۲-۲) ابزارهای غیر مستقیم
۴۳	(۳-۳) عملکرد سیاست پولی
۴۹	فصل چهارم: بررسی پایداری تورم در اقتصاد ایران
۵۰	(۴-۱) مبانی نظری
۵۱	(۴-۱-۱) مفهوم پایداری
۵۲	(۴-۱-۲) دلایل پایداری تورم
۵۸	(۴-۱-۳) اعتبار ناقص بانک مرکزی
۶۱	(۴-۲) معیارهای اندازه گیری پایداری تورم
۶۷	(۴-۳) مطالعات تجربی پایداری تورم
۶۹	(۴-۴) بررسی پایداری تورم در اقتصاد ایران
۶۹	(۴-۴-۱) مشخصات آماری تورم در اقتصاد ایران
۷۲	(۴-۴-۲) تحلیل داده های مورد استفاده در آزمون پایداری تورم
۷۵	(۴-۴-۳) آزمون ریشه واحد
۷۶	(۴-۴-۴) آزمون شکست ساختاری

۷۷	۴-۴-۵) آزمون پایداری تورم در اقتصاد ایران
۸۶	۴-۶) علل اصلی پایداری تورم در اقتصاد ایران
۸۹	فصل پنجم: طراحی قاعده بهینه سیاست پولی
۹۰	۵-۱) مقدمه
۹۱	۵-۲) قاعده بهینه و ساز و کار سیاست پولی
۹۲	۵-۳) مروری بر مطالعات تجربی
۹۵	۵-۴) طراحی قاعده پولی بهینه برای اقتصاد ایران
۹۵	۵-۴-۱) انتخاب تابع هدف بانک مرکزی
۹۸	۵-۴-۲) قیود مسأله بهینه سازی بانک مرکزی
۱۱۱	۵-۵) برآورد معادلات نرخ تورم و شکاف تولید
۱۱۲	۵-۵-۱) آزمون پایایی متغیرهای نرخ تورم و شکاف تولید
۱۱۸	۵-۶) نمایش مسأله بهینه سازی در فضای حالت
۱۲۱	۵-۷) حل مسأله بهینه سازی بانک مرکزی: تعیین قاعده بهینه سیاست پولی
۱۲۶	۵-۸) نتایج تجربی قاعده بهینه سیاست پولی برای سالهای ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶
۱۳۰	۵-۹) تحلیل قاعده بهینه سیاست پولی در ایران: بررسی فرضیه های تحقیق
۱۳۵	فصل ششم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۴۶	منابع و مأخذ

۱۵۲

پیوستها و ضمایم کامپیوتری

۱۵۳

پیوست ۱: نتایج برآورد ضریب خودرگرسیون برای آزمون پایداری تورم

۱۶۰

پیوست ۲: نتایج برآورد تولید بالقوه به روش روند تولید واقعی

۱۶۲

پیوست ۳: روش حل مدل بهینه سازی با استفاده از تئوری کنترل پویا

۱۶۸

پیوست ۴: برنامه *olrp* نرم افزار مطلب

فصل اول

کلیات

۱-۱) مقدمه

از سیاستهای پولی و مالی عموماً به عنوان سیاست های مدیریت تقاضا یاد می شود چون این سیاست ها مدیریت و کنترل تقاضا را مورد بررسی قرار می دهند. هدف مشترک و کلی سیاست های پولی و مالی این است که تولید را در نزدیکی اشتغال کامل نگه داشته و سطح قیمت های موجود در اقتصاد را تثبیت نمایند. بروز مازاد تقاضا احتمالاً موجب تورم خواهد شد در حالیکه تقاضای ناکافی (کمبود تقاضا) حداقل بطور موقت بیکاری نیروی کار و افت قیمتها را در پی خواهد داشت.

بنابراین مهمترین اهداف سیاستهای کلان اقتصادی، بویژه سیاستهای پولی، ثبات قیمتها، رشد اقتصادی و سطح مطلوب اشتغال است. از آنجایی که دستیابی به اهداف نهایی به طور مستقیم برای سیاست گذاران قابل حصول نیست، لذا معرفی اهداف میانی و ابزارهای متناسب ضرورت دارد. در مورد سیاست پولی مسئله انتخاب هدف میانی غالباً در انتخاب بین کنترل نرخ سود و عرضه پول خلاصه می شود.

۱-۲) طرح مسئله:

سیاست پولی یک مفهوم و یا استنباط کلی از ظرفیت ها و توان نهاد سیاست گذار پولی و تأثیر آن بر متغیرهای عمده اقتصادی است. هر چند که رسالت اصلی این نهاد کنترل سطح قیمتها است اما بالا نگه داشتن سطح فعالیت های اقتصادی و حمایت از پول ملی از دیگر وظایف اصلی آن شمرده می شود. لذا منطقی است که سیاست ها و ابزارهای سیاستی برای اهدافی استفاده شوند که برای دسترسی به آنها مزیت نسبی دارند.

دیدگاههای متفاوتی در خصوص کارایی و مؤثر بودن سیاست پولی وجود دارد و در این رابطه بحثهای مربوط به پیروی از قواعد پولی مطرح می شود. برخی از اقتصاد دانان معتقد به یک قاعده کلی مثلاً تعیین یک نرخ رشد معین حجم پول هستند. در این حالت بواسطه محدود شدن فعالیت های بانک مرکزی، سیاستگذاری پولی ساده تر و شفاف تر می شود. در تلقی های دیگر از وظایف سیاست پولی کنترل تورم همچنان اهمیت کلیدی دارد اما به عنوان وسیله ای برای رسیدن به اهداف دیگر مطرح می شود. در این دیدگاه وظیفه این نهاد، به حداکثر رسانیدن رشد اقتصادی و رفاه و کمک به ارتقای سطح زندگی است.

کارایی سیاست پولی در آن است که به بهبود در شرایط اقتصادی کشور کمک مؤثری نماید. هر چند سیاست پولی می تواند هدف یا اهداف مشخص و محدود داشته باشد، اما باید توجه داشت که در تدوین سیاست ها شناخت روابط متغیر های عمده کلان ضروری است زیرا یک سیاست پولی که مشخصاً برای کنترل یک متغیر تدوین شده می تواند متغیرهای دیگر اقتصادی را تحت تأثیر گذارد.

در اوایل دهه ۹۰ میلادی با مشخص شدن نواقص روش هدفگذاری پولی و ضرورت دستیابی به اهداف از قبل تعیین شده تورم در سطوح پایین، موضوع قاعده پذیر بودن سیاست گذاری پولی در کنار پاسخ گویی و شفافیت مورد بحث و تعمیق بیشتری قرار گرفت. بحث قاعده^۱ در مقابل تشخیص^۲ و یا به عبارت دیگر سیاستگذاری پولی قاعده مند در مقابل سیاست های پولی صلاحیدیدی از قدمت زیادی برخوردار است. نتایج و

¹ Rule

² Discretion

یافته های تجربی نشان داده است که استفاده از سیاست های مبتنی بر صلاحدید در جهت دستیابی به یکی از اهداف تورم و رشد اقتصادی موجب افزایش بی ثباتی و یا تورش در هدف دیگر می شود. هدف سیاست گذار پولی، حداقل نمودن مجموع بی ثباتی تورم و رشد اقتصادی با انتخاب ابزار مناسب می باشد که این مفهوم بیان دیگری از حداقل نمودن تابع زیان بانک مرکزی است.

ثبات قیمتها تقریباً در کلیه کشورها به عنوان هدف اصلی سیاست گذاری پولی در نظر گرفته شده است. دستیابی به این مهم مستلزم ایجاد سازو کاری دقیق و هدفمند از فرآیند سیاستگذاری پولی است که در شکل استاندارد خود پیش بینی، هدفگذاری و نهایتاً تحلیل سیاستی را شامل می شود. ثبات قیمتها شرط لازم برای دستیابی به سطوح پایدار رشد اقتصادی است. دستیابی به تورم پایین و با ثبات مستلزم توانایی استفاده از ابزارهای مؤثر و کارا در اجرای سیاست گذاری پولی است. اجرای صحیح سیاست گذاری پولی و بکارگیری هدفمند ابزارهای پولی مستلزم شناسایی عوامل اثر گذار بر تورم است. باید توجه داشت که سیاست پولی مناسب برای یک هدف معین اما تحت شرایط مختلف یکسان نیست، بطور مثال استراتژی مناسب برای کنترل قیمت ها در شرایط تورمی بسیار شدید با شرایط تورم پایدار (مزمن) متفاوت است بنابراین باید ماهیت تورم و فرآیند های تورم را به خوبی شناخت.

تورم متغیری است که از برآیند نیروهای موجود در سمت عرضه و تقاضای کل اقتصاد حاصل می شود. بطور کلی مازاد تقاضای کل نسبت به عرضه موجب افزایش سطح عمومی قیمتها می گردد اما به افزایش سطح

قیمتها تنها در صورتی که مداوم و خودافزا بوده و دارای حافظه طولانی مدت باشد تورم اطلاق می گردد. یکی از مشکلاتی که همواره سیاست گذاران و به ویژه مقامات پولی کشور در مقوله تورم با آن مواجه بوده اند پایداری¹ تورم است. در اثر پایداری تورم اتخاذ سیاست های ضد تورمی در کوتاه مدت می تواند به شکل افت فعالیت های واقعی اقتصاد نمایان گردد.

براساس تعریف چنانچه تغییری در اثر وارد شدن یک شوک از روند میانگین خود منحرف شده و برای مدتی طولانی در وضعیت جدید باقی بماند آن متغیر دارای رفتاری با دوام یا پایدار است. در این حالت زمانی که نرخ تورم از سطح هدفگذاری شده توسط مقامات پولی منحرف می گردد بطور معمول حداقل چندین فصل طول میکشد تا به سطح مطلوب خود باز گردد.

اگر چه اقتصاد دانان درامکان پایدار بودن تورم و هزینه های کاهش آن توافق زیادی دارند اما در مورد عوامل ایجاد کننده این پایداری توافق زیادی وجود ندارد. پایداری تورم و هزینه های اتخاذ سیاست های ضد تورمی ممکن است به دلایل متعددی از جمله پایدار بودن تقاضای کل، چسبنده بودن سطوح قیمت و دستمزد ناشی از وجود قراردادهای رسمی، عدم شفافیت سیاست های پولی اتخاذ شده، عدم اعتبار مقامات پولی و در نتیجه عدم واکنش صحیح عاملان اقتصادی به سیاست های پولی اعمال شده، و در نهایت، عدم استقلال مقامات پولی در بکارگیری ابزارهای پولی حاصل شود. بسته به این که پایداری تورم ناشی از کدام یک از عوامل ایجاد کننده آن

¹ Persistence

است، سیاست گذار پولی به سمت راهکارهای مختلف هدایت می گردد. به عنوان مثال اگر هزینه های اتخاذ سیاست های ضد تورمی ناشی از فقدان اعتبار مقامات پولی باشد، بانک مرکزی می بایست در فرآیند هدف گذاری و یا سیاست گذاری خود به نحوی عمل نماید که اعتماد عموم به سیاست های پولی جلب گردد. این هدف می تواند با فرآیند تدریجی کاهش تورم و پرهیز از هدفگذاری جاه طلبانه حاصل گردد. وجود انتظارات تورمی گذشته نگر نیز موجب پایداری تورم میگردد. لذا بانک مرکزی می بایست به منظور افزایش اعتبار و مقبولیت سیاست های خود، انتظارات تورمی را مطابق با فرآیند آینده نگر هدایت نموده و در عین حال نسبت به تعدیل انتظارات تورمی با احتیاط و تدریجی اما پیوسته اقدام نماید.

بنابراین با توجه به نکات فوق مشاهده می شود که در صورت پایداربودن تورم در اقتصاد ایران، انتخاب اهداف و ابزارهای پولی در چارچوب قواعد شناخته شده و همچنین اجرای سیاست پولی بسیار مشکل میشود زیرا در این شرایط سیاست های ضد تورمی می تواند روند تولید بلند مدت اقتصاد را با کاهش مواجه سازد. به این جهت طراحی یک قاعده بهینه سیاستگذاری پولی با هدف کنترل تورم و ایجاد ثبات تولید با توجه به ماهیت تورم در اقتصاد ایران بسیار دارای اهمیت است.

۳-۱) هدف از انجام تحقیق

تحقیق حاضر دارای دو هدف عمده است. هدف اول بررسی فرضیه وجود پایداری تورم در اقتصاد ایران است. زیرا تأیید فرضیه مزبور طراحی و ایجاد سیاست پولی را تحت تأثیر قرار می دهد. هدف دوم تحقیق، طراحی

یک قاعده بهینه سیاست پولی برای اقتصاد ایران است. در این رابطه ترکیبی از دو هدف رشد اقتصادی و نرخ تورم برای سیاستگذاری پولی در نظر گرفته شده و تلاش می‌گردد تا با تعیین رشد بهینه متغیر حجم پول تابع زیان سیاستگذار حداقل گردد. همچنانکه در بخش قبل گذشت این موضوع از آن جهت دارای اهمیت است که سیاستگذار پولی می‌تواند با انبساط پولی رشد اقتصادی را در کوتاه مدت افزایش دهد ولی تورش تورمی بالاتری را بپذیرد. وی همچنین می‌تواند با انقباض پولی منافی به شکل کاهش تورم را در مقابل پرداخت هزینه کاهش رشد اقتصادی حاصل نماید. به عبارت دیگر شرایط پایداری تورم در صورت کاهش تقاضای کل مانع از کاهش معنی دار تورم گشته و سیاست پولی انقباضی شدید به قیمت فدا شدن بخشی از تولید در کوتاه مدت می‌شود. بنابراین توازن میان منافع و هزینه‌های دستیابی به تورم با در نظر گرفتن ثبات تولید وظیفه خطیر سیاستگذار پولی است.

۴-۱) فرضیه‌ها

الف- تورم در ایران پایدار است.

ب- با توجه به پایداری تورم، انجام سیاستهای پولی ضد تورمی در کوتاه‌مدت منجر به افزایش بیشتر شکاف تولید می‌شود.

ج- در تنظیم سیاست بهینه حجم پول، به منظور کنترل تورم در اقتصاد ایران افزودن هدف شکاف تولید دارای اهمیت است.

فصل دويم

مرومري بر قواعد سياست پولي

۲-۱) مقدمه

در سال‌های اخیر اتفاق نظر فزاینده‌ای برای ثبات قیمت‌ها به صورت هدف بلند مدت سیاست پولی پدیدار شده است. به هر حال برخلاف این اجماع این سؤال هنوز باقی است که چگونه سیاست پولی باید برای دستیابی به هدف ثبات قیمت‌ها رهبری شود؟ در این بخش برای روشن شدن این نکته رژیم‌های مختلف سیاست پولی را بررسی می‌کنیم هسته اصلی غالب نظام‌های پولی استفاده از یک "لنگر" اسمی است. بنابراین سؤال این است که یک لنگر اسمی چه نقشی را در توسعه ثبات قیمت‌ها بازی می‌کند و در این رابطه نقش چهار گونه اصلی از رژیم‌های پولی مختلف چون ۱) هدف گذاری نرخ ارز ۲) هدف گذاری پولی ۳) هدف گذاری تورم ۴) سیاست پولی با یک لنگر اسمی ضمنی (ونه صریح) چگونه است. نتیجه اصلی این تحلیل نشان می‌دهد که موفقیت رژیم‌های پولی مختلف به توانایی آنها در ایجاد ثبات بلند مدت قیمت‌ها بستگی دارد.^۱

۲-۲) نقش لنگر اسمی

یک لنگر اسمی محدودیتی بر روی ارزشی پول داخلی است و بدین جهت یک عنصر لازم در رژیم‌های سیاست پولی موفق بشمار می‌آید. چرا یک لنگر اسمی لازم است؟ اول آنکه از لحاظ تکنیکی یک لنگر اسمی شرایطی را ایجاد می‌کند که در آن سطح قیمت‌ها مشخص شده باشد و این امر برای ثبات قیمت‌ها لازم است.

^۱ - برای آشنایی بیشتر با جزئیات مکانیزم‌های پولی نگاه کنید به: تجربیات بین‌المللی سیاست‌های پولی، میشکین، (1999).